

Schütt a j. a zůstávají F. Halisch a J. Kuhl. J. Kuhl později přijímá místo profesora psychologie v Osnabrücku.

V tomto posledním období svého života je Heckhausen „Vorsitzender des Deutschen Wissenschaftsrates“, stává se čestným profesorem Univerzity Ludwiga Maxmilianiana v Mnichově, členem „Bayerischen Akademie der Wissenschaften“, dostává se mu všestranného uznání.

Dále bych chtěl připomenout jeho zásadní referát na 1. semináři k výkonové a úkolové motivaci (Nijmegen, 1985, Holandsko) „Why some time out might benefit achievement motivation research“.

Velmi rád rovněž vzpomínám na naše poslední setkání v červenci 1987 na Institutu Maxe Plancka pro psychologický výzkum a na 2. semináři k výkonové a úkolové motivaci v zámečku Ringberg (Tegernsee) blízko Mnichova, který H. Heckhausen s F. Halischen a MPI pořádali. V této době mě nenapadlo, že je to naše poslední osobní setkání. Ještě v červenci 1988 jsem od něj dostal podnětný komentář k mé práci. Vždy jsem si vážil toho, že se na něj mohu obrátit o radu a pomoc v motivační problematice. Všechny podněty a komentáře byly zvláště významné pro mé statě.

Závěrem bych chtěl uvést alespoň v číslech údaje o publikační činnosti profesora Heckhausena. Napsal 10 knih, je autorem 167 vědeckých statí a článků. Jako redaktor a zároveň autor se podílel na deseti knihách. Je redaktorem monografické řady „Motivationsforschung“ (Hogrefe). V této řadě dosud vyšlo 10 svazků a připraveny jsou ještě u nakladatele dva (Brunstein 11; Rheinberg 12). Byl redaktorem „Zeitschrift für Entwicklungspsychologie und Pädagogische Psychologie“ a spoluredaktorem těchto časopisů: „Psychologische Beiträge“, „Psychologische Rundschau“, „Motivation and Emotion“.

Prof. dr. H. Heckhausen byl členem těchto vědeckých společností: „Deutsche Gesellschaft für Psychologie“, „American Psychological Association“, „Society for Research in Child Development“, „International Society for Study of Behavioral Development“.

Jeho jméno zůstane vždy pojmem pro motivační psychology v celém světě, ať už mluví jakýmkoliv jazykem. Věřím, že spolupracovníci H. Heckhausena i jeho mladší kolegové setrvají v plodném výzkumném paradigmatu Modelu fázi činnosti. F. Man

ZPRÁVA O XXIV. MEZINÁRODNÍM PSYCHOLOGICKÉM KONGRESU V SYDNEY

XXIV. mezinárodní psychologický kongres se konal ve dnech 28. srpna až 2. září 1988 v Sydney. Byl dalším v řadě mezinárodních kongresů pořádaných Mezinárodním svazem vědecké psychologie — International Union of Scientific Psychology — pravidelně každé čtyři roky jako nejrepresentativnější celosvětová jednání psychologů. Mezinárodní svaz vědecké psychologie (dále IUPsyS) sdružuje téměř 50 národních psychologických společností ze všech světadílů, je složkou UNESCO a kromě organizace kongresů a jiných forem výměny poznatků mezi různými regiony zadává výzkumné projekty, plní ediční úkoly a podobně.

Uspořádáním XXIV. mezinárodního psychologického kongresu (dále XXIV. kongres) byla pověřena Australská psychologická společnost. Tato společnost sdružuje asi 4500 psychologů, v zemi je jich však kolem 12 000, což v poměru k počtu obyvatel (něco přes 15 miliónů) činí

Austrálii jednou z psychologicky nejvyspělejších zemí. To bylo velmi důležitým faktorem pro dobré zázemí kongresu. Druhým příznivým faktorem bylo to, že XXIV. kongres byl zařazen mezi významné akce v rámci oficiálních oslav dvousetletého výročí osídlení Austrálie evropskými osadníky.

Kongres byl připravován pod heslem „Psychologie vstříc roku 2000“. Realizovat toto zaměření se však podařilo jen zčásti, celkově šlo o přehled výsledků psychologického výzkumu v celosvětovém měřítku, přehled ovšem velmi cenný, a také rozsáhlý. Program zahrnoval 22 klíčových projevů (tzv. keynote addresses), 69 vyžádaných přednášek, 165 symposií, 37 tzv. dílen (workshops), 3 mezinárodní fora, 64 honorovaných vystoupení mladých psychologů, 950 referátů (mimo symposia) s plnou prezentací, 310 s prezentací titulu. Celkově program zahrnoval 2340 vystoupení, která se uskutečňovala někdy až ve třiceti souběžných zasedáních.

Určité zpřehlednění tohoto rozsáhlého programu představovala kategorizace do čtyřiceti osmi problémových okruhů. Tyto

okruhy uvádíme, abychom přiblížili tematický obraz jednání XXIV. kongresu i obraz soudobé světové psychologie. Jde o tyto problémové okruhy: 1. Klinická psychologie. 2. Kognitivní psychologie. 3. Komunitní psychologie. 4. Srovnávací psychologie / Chování zvířat. 7. Počítačové aplikace. 6. Poradenská psychologie. 7. Kriminální / Delikvence. 8. Kulturně srovnávací psychologie. 9. Plánování výzkumu a statistika. 10. Vývojová psychologie. 11. Psychologie postižených. 12. Katastrofy / Krize. 13. Psychologie výchovy. 14. Emoce. 15. Psychologie prostředí. 16. Výzkum etnických menšin. 17. Výzkum rodiny. 18. Problémy homosexuality. 19. Psychologie zdraví / Behaviorální lékařství. 20. Dějiny a filozofie psychologie. 21. Výzkum lidských činitelů. 22. Hypnóza. 23. Průmyslová / Organizační psychologie. 24. Učení. 25. Matematická psychologie. 26. Mentální retardace. 27. Motivace. 28. Neuropsychologie. 29. Bolest. 30. Výzkum míru. 31. Osobnost. 32. Fyziologická psychologie a psychofyziologie. 33. Politika. 34. Psychologie a právo. 35. Psychologie umění. 36. Psychologie veřejných záležitostí / Politická psychologie. 37. Psychometrika. 38. Psychofarmakologie. 39. Veřejná informovanost / Media. 40. Náboženství. 41. Čítí / Vnímání. 42. Sexuální chování / Psychologie sexuality. 43. Sociální psychologie. 44. Psychologie sportu. 45. Stres. 46. Drogová závislost. 47. Výuka psychologie. 48. Výzkum žen.

Účastníků kongresu bylo asi 4500, z toho přes 2000 z Austrálie. Další početné skupiny představovali psychologové z USA a Kanady (asi 1000), Japonska (asi 500) a Nového Zélandu (asi 200). Evropa byla slaběji zastoupena. Zvláště slabá byla účast ze socialistických zemí. To je dáno ovšem i geograficky. Ze SSSR bylo 7 účastníků, z NDR 3, z PLR 2, z MLR 2, z BLR 1. Z ČSSR se účastnili 2 (autoři této zprávy), z toho jednomu hradila účast zvoucí strana. Organizace kongresového jednání byla na velmi dobré úrovni.

V rámci XXIV. kongresu proběhlo valné shromáždění delegátů národních společností. Na tomto shromáždění byl zvolen nový výbor IUPsyS. Novým prezidentem se stal M. Rosenzweig z USA, viceprezidenty H. Azuma z Japonska a M. Takala z Finska. Za členy výkonného výboru byli ze socialistických zemí zvoleni B. F. Lomov (SSSR) a F. Klíx (NDR). Na valném shromáždění bylo potvrzeno konání příštího mezinárodního kongresu v r. 1992 z Bruselu, schválena nominace

Montrealu pro konání kongresu v r. 1996 a předběžně navržen Stockholm pro konání kongresu v r. 2000.

Před XXIV. kongresem a těsně po něm proběhlo 20 přidružených (satelitních), zčásti mezinárodních akcí. Konaly se buď rovněž v Sydney nebo v jiných městech Austrálie, dvě proběhly na Novém Zélandu a jedna v Singapuru. Vedení kongresu představovali přední australští psychologové. Prezidentem byl P. W. Sheehan, předsedou R. C. King, ředitelem J. K. Collins, tajemníkem H. P. Pfister, vedoucím odborného programu S. H. Lovibond a další.

Pokud jde o obsahové hodnocení, lze konstatovat, že na XXIV. kongresu se projevilo prohloubení rozmanitosti, pluralismu psychologie jako vědy. Svědčí o tom i uvedená kategorizace. Rozmanitost, pluralismus se projevily horizontálně — v tom, že psychologie se zabývá stále větším množstvím konkrétních oblastí, tak i vertikálně — v tom, že se prohlubuje zájem psychologů jak o oblasti hraničící s filozofií, obecnou metodologií a vědou o vědě, tak o oblasti hraničící s oblastmi praxe a praktického využití. Kromě tematického zaměření klíčových projevů a sympozií o tom svědčí i zaměření tří internacionálních fór v rámci kongresu uspořádaných: 1. Mezinárodní síť a centra pro výzkum lidského vývoje. 2. Behaviorální efekty toxických látek. 3. Srovnávání psychologických údajů z různých kultur.

Jestliže jsme se zmínili o rostoucím pluralismu, rozmanitosti psychologie jako vědy, neznamená to pluralismus vyhraněných proudů ve smyslu neobehaviorismu, neomentálního, neofreudismu a dalších. To se zdá být věcí minulosti. Současný prohlubující se pluralismus problémový a přístupový se zdá být zároveň aspoň zčásti vyvažován tísňutím k teoretické a metodologické integraci. Tato integrace však většinou nepřekračuje rámec neopozitivisticky chápané vědy o vědě.

Když použijeme výše uvedené kategoriální členění můžeme říci, že na XXIV. kongresu byla nejvýrazněji zastoupena kognitivní psychologie. I ta však ve srovnání s předešlými kongresy vykazuje tendenci k pluralistickému polyformismu. Na XXIV. kongresu se to projevilo mimo jiné tím, že kromě kategorie kognitivní psychologie byly jako samostatné kategorie vyčleněny čítí, vnímání, učení a další.

Důležité je, že trvajícím širokým výzkumným zájmem o kognitivní psychologii není

doprovázen jednostranným kognitivismem. Naopak v řadě symposií byl spojován výzkum kognitivních procesů s výzkumem emocí. Svědčí o tom symposia „Emoce a sociální usuzování“, „Afekt a sociální kognice“ a řada dalších, např. „Kognice a emoce“, „Kognice, emoce a napodobování“. Tento zájem emoce se projevoval i přímo — v symposiích věnovaných výhradně emocionálně afektivní problematice. Vystupoval však i v jiných problémových okruzích, například v oblasti sociální psychologie, jak o tom svědčí názvy některých výše uvedených symposií.

K nejpočetněji zastoupeným oblastem po kognitivní psychologii patřily na XXIV. kongresu klinická psychologie, vývojová psychologie, sociální psychologie, průmyslová a organizační psychologie a psychologie zdraví. Jak je z tohoto přehledu vidět, kromě vývojové a sociální psychologie jde o oblasti ležící na pomezí základního a aplikovaného výzkumu. I zde dochází k prohlubování rozmanitosti, vedle klinické psychologie vystupuje psychologie zdraví, vedle průmyslové a organizační psychologie výzkum lidských faktorů, vedle sociální psychologie psychologie komunitní a podobně.

Zajímavým rysem XXIV. kongresu, zřejmě v souvislosti se zmíněným tihnutím k teoretické a metodologické integraci, byl poměrně velký počet příspěvků z historie a filozofie psychologie. Ze čtyřiceti osmi kategorizovaných okruhů zaujala 9. místo. Navíc nejen u filozoficky, ale i historicky orientovaných příspěvků byla zajímavá vazba na základní futurologickou orientaci kongresu. Ze socialistických zemí zde vystoupili představitelé SSSR a NDR. Důležité je, že základní futurologické zaměření kongresu se spojovalo s výraznou orientací psychologie k účasti na celosvětovém úsilí o zachování míru.

V symposiích zaměřených na filozoficko-teoretické otázky se projevovaly i některé tendence blízké teoreticko-metodologickým otázkám řešeným v socialistických zemích. Například se konalo symposium „Nové přístupy k teorii činnosti“, však bez účasti psychologů ze socialistických zemí. Na druhé straně se konalo symposium „Teorie činnosti v pracích A. N. Leonfjeva a A. R. Luriji“, kde vedle sovětských příspěvků byly předneseny zejména referáty psychologů z Brazílie, Argentiny a Mexika.

Zajímavé bylo i to, že v symposiích ze sociální psychologie se více než na

dřívějších kongresech objevovala tematika kolektivnosti u psychologů z nesoialistických zemí. Bylo to zřejmě ovlivněno i velkou účastí psychologů asijských, zejména japonských, u nichž psychologické problémy kolektivnosti vystupují ve svérázné podobě.

Důležitým rysem XXIV. psychologického kongresu bylo poměrně značné zastoupení příspěvků z Čínské lidové republiky, a to v řadě psychologických oblastí od psychofyziologie k psychologii organizace. Na druhé straně specifická symposia „Čínský přínos k experimentální psychologii“ a „Čínská osobnost a sociální psychologie“ byla obsazena autory čínské národnosti z jiných zemí.

Současná realita současného světa našla na XXIV. kongresu poměrně adekvátní projev v příspěvcích psychologů snažících se přispět k otázkám národnostních menšin žen a jejich postavení ve společnosti, homosexuality, drogových závislostí, terorismu a mnoha dalším otázkám včetně ekologických a podobně. Nejvýraznějším projevem současného praktického dosahu psychologie byly zmíněné tzv. dílny. Účast na nich vyžadovala zvláštní poplatek. Vedle obvyklých dílen zaměřených na práci s diagnostickými pomůckami, na psychoterapii a hypnózu zde byly dílny zaměřené na techniky zvládnání paniky, kontroly bolesti a stresu, snižování rizika různých somatických onemocnění, řešení konfliktů, úlohy masmédií při plánované sociální změně, organizačních dovedností, produktivního písemného projevu a řady dalších. Menší část z nich probíhala ještě bezprostředně po kongresu.

Z Československa se XXIV. kongresu aktivně účastnili autoři této zprávy. Příspěvek J. Janouška „Kooperace, komunikace a kognitivní kreativita“ byl zařazen mezi klíčové projevy a příspěvek D. Kováče „Vědy o člověku a psychologie: konečně slibná perspektiva“ mezi vyžádané přednášky. V abstraktech kongresu jsou kromě toho obsaženy příspěvky A. Uherika, V. Valtera, V. Černého a J. Hromého.

V této zprávě jsme uvedli pouze některé poznatky z XXIV. kongresu, a to takové, které, podle našeho názoru, vystihují specifickou tohoto kongresu. Celkově je třeba říci, že kongres přinesl solidní bilanci dynamicky se rozvíjejícího psychologického výzkumu ve všech hlavních směrech. Vzhledem k reprezentativnosti tohoto velkého množství poznatků se bude třeba k výsledkům XXIV. kon-

gresu trvale vracet. Základní orientace je obsažena v kongresových abstraktech, základní příspěvky budou vydány in extenso později nakladatelstvím Elsevier.

I když kongres nepřinesl nová paradigma základního výzkumu, dokumentoval výrazně, že psychologie je nejen vědou současnosti, ale i — možná ještě ve větší míře — vědou budoucnosti. Proto je důležitým stimulem i pro československou psychologii.

D. Kováč, J. Janoušek

PSYCHOLOGICKÝ INTERAMERICKÝ KONGRES V HAVANĚ

Dosud málo informací máme u nás, a v socialistických zemích vůbec, o vývoji psychologie na americkém kontinentě, zejména o Střední a Jižní Americe. Tento nedostatek částečně pomáhá odstranit účast dvou českých a tří slovenských psychologů na 21. interamerickém psychologickém kongresu, který se konal 29. 6.—2. 7. 1987 v Havaně. Průběh kongresového jednání i řada setkání ukázala, že psychologické vědy se v zemích Latinské Ameriky rychle rozvíjejí ve všech oblastech a že je žádoucí s nimi být v dělném styku. Představitelé psychologických asociací z jednotlivých amerických zemí přímo požadovali těsnější spolupráci s psychology socialistických zemí.

Interamerického psychologického kongresu, jehož prezidentem byl kubánský klinický psycholog Jorge A. Grau Abalo, se aktivně zúčastnily především latinskoamerické země. Vědeckou koordinací byla pověřena univerzita v Havaně, zejména její psychologická fakulta. Teoreticky, koncepčně i organizačně bylo jednání kongresu dobře připraveno i zvládnuto. Zúčastnilo se jej 2000 delegátů ze 40 zemí. Kuba byla zastoupena 600 účastníky, Mexiko 230, Venezuela 195, Peru 127, Kolumbie 110, PSA 100, Porto Rico 78, Brazílie 64, Uruquay 50, Španělsko 43, Argentina 35. Z evropských socialistických států bylo zastoupeno Československo pěti účastníky a NDR jedním. Symposia, panelové diskuse a referáty probíhaly v moderním sjezdovém paláci a v nedalekém centru Pabexpo až ve 20 sálech současně. V symposiích byly zastoupeny všechny základní disciplíny psychologických věd (od obecné, vývojové, sociální psychologie, metodologie, psychologie osobnosti, tvořivosti aj. až po oblasti aplikační). Celá čtvrtina referátů

byla věnována klinické psychologii, která se jak na Kubě, tak i v ostatních amerických zemích intenzivně rozvíjela. Klinická tematika byla mnohostranná a byly v ní značně aktivní početné kubánské pracovní týmy.¹⁾ Přehledový referát J. Graua Abalo o vývoji zdravotnické psychologie na Kubě shrnul široký rozsah prakticky prováděné činnosti i zkoumané problematiky. Klinické referáty na kongresu (většinou opět s účastí kubánských představitelů) dále zahrnovaly problémy pacientů v somatickém lékařství, praktické otázky psychodiagnostiky, úzkost, neurozy, závislost na alkoholu a drogách, behaviorální terapie, psychoterapie dětí, problematiku manželství a rodinnou terapii.

Kongresové jednání probíhalo ve španělštině, v níž si všichni účastníci z latinskoamerických zemí (s výjimkou portugalsky mluvících Brazilců) rozuměli. Jen ve třech velkých sálech byl pro některá symposia zajišťován profesionální simultánní překlad z angličtiny. V jednom z nich jsem přednesl vyžádaný hodinový referát o teorii poznávacích procesů a učení, zejména sociálního řešení problémů a o metodě ASU (aktivní sociální učení); referát byl podnětem k navázání mezinárodní spolupráce v uvedené problematice a při využití uvedených metod k výzkumu sociokognitivního vývoje k řízení sociálních systémů a ve výchovně vzdělávací soustavě v některých latinskoamerických zemích. V jiném symposiu přednesl vyžádaný referát St. Kratochvíl o psychoterapii v evropských socialistických státech, po němž následovala živá diskuse s četnými dotazy. Na to navázalo pracovní setkání, z němž St. Kratochvíl uvedl československé zkušenosti se sexuální terapií. V oblasti psychologické diagnostiky se jednání kongresu aktivně účastnila bratislavská Psychodiagnostika (V. Černý, S. Kolarik, J. Hromý), která měla v kongresovém předšálí stánek s katalogem svých testů ve španělštině; uzavřela zde dohody na vytištění a dodávání žádaných testů na Kubu ve španělské úpravě.

Obsah kongresových symposií potvrdil, že v Latinské Americe jsou psychologické vědy rozvíjeny ve všech svých oblastech a lze říci, že na dobré mezinárodní

¹⁾ Přehled současného stavu klinické psychologie a psychoterapie zejména na Kubě podává zpráva St. Kratochvíla v Čs. psychiatrii.